LIMBĂ ŞI LITERATURĂ

ÎNDRUMĂRI ÎN CERCETAREA MORFOLOGIEI LIMBII LITERARE ROMÎNEŞTI DIN SECOLUL AL XIX-LEA

DE

G. IVĂNESCU

§ 1. S-a arătat de mai multe ori că cercetarea limbii literare romîneşti, în special a celei moderne, a fost lăsată de lingviştii romîni pe ultimul plan. Nu avem încă o lucrare în care să se fi înregistrat şi clasificat faptele cronologic şi după natura lor, şi în care să se fi încercat a se prinde, măcar în linii mari, formarea şi evoluţia limbii literare romîneşti. Nu sîntem lămuriţi nici măcar asupra perioadelor de dezvoltare a limbii noastre literare, şi cu atît mai puţin asupra limitelor dintre ele, deşi se pare că toată lumea face distincţie între o limbă veche şi una nouă. Epoci întregi din dezvoltarea limbii noastre literare stau complet necunoscute şi astăzi în faţa noastră, singura epocă mai bine cunoscută fiind aceea a secolului al XVI-lea.

Cîteva observaţii interesante despre epocile ulterioare a făcut G. Ibrăileanu în cursurile sale netipărite, de «Istoria literaturii romîne moderne» ţinute la Universitatea din Iaşi, începînd din 1909, în special în cel închinat epocii 1780—1840, pe care criticul ieşean o numea epoca Conachi. Din nefericire, Ibrăileanu n-a avut timpul necesar pentru a înjgheba un text definitiv al cursurilor sale universitare; în ce priveşte cursul pomenit, ca şi cel consacrat epocii dintre 1840 şi 1880, numită de Ibrăileanu epoca Alecsandri, sîntem obligaţi a pleca numai de la textul redactat şi litografiat de acad. I. Iordan în 1909—1911, pe cînd era student al Universităţii din Iaşi. Editările litografice ulterioare ale acestor cursuri reiau de fapt acest text, aşa încît numai datorită muncii din anii de studenţie ai acad. I. Iordan s-a pus la îndemîna contemporanilor şi s-a salvat pentru posteritate un adevărat monument de gîndire în domeniul istoriei limbii noastre literare şi al literaturii romîneşti moderne. Periodizarea justă a literaturii noastre, clasificarea scriitorilor din fiecare epocă după carac-

BDD-A10260 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:09 UTC)

teristicile operelor lor şi explicarea acestor opere prin apartenenţa de clasă a scriitorilor constituie numai unele din calităţile cursurilor de istorie literară ale lui Ibrăileanu. Cu revizuiri de ordin formal şi cu unele completări necesare pentru o operă atît de veche, aceste cursuri ar trebui astăzi tipărite, pentru toată bogăţia de idei cuprinsă în ele şi pentru viziunea originală şi în mare parte justă asupra dezvoltării literaturii noastre moderne. Acolo Ibrăileanu a trasat şi o istorie a limbii literare romîneşti, care, deşi cere corectări şi completări, rezolvă unele probleme ale dezvoltării limbii literare romîneşti.

Ceva mai tîrziu, după primul război mondial, O. Densusianu, în cursuri de asemenea netipărite, ţinute la Universitatea din Bucureşti, despre « Evoluţia estetică a limbii romîne », s-a ocupat cu un domeniu de fapte mai restrîns: numai cu aspectele estetice ale limbii literare romîneşti, nu şi cu însăşi formarea şi evoluţia acestei limbi literare, în « materialitatea » ei. Este drept că, după cercetătorul pomenit, nu se poate face distincţie între faptele lingvistice considerate în « materialitatea » lor şi valorile estetice ale acestor fapte, adică utilizarea lor estetică, întrucît, după părerea sa, s-au impus scriitorilor şi mulţimilor numai acele fapte de limbă care erau simţite de toţi ca mai frumoase. Dar, oricum a gîndit Densusianu asupra limitelor esteticului în limbă, el s-a ocupat mai ales de fapte marginale istoriei limbii literare, întrucît înainte de toate trebuie studiat sistemul lingvistic, organismul lingvistic în evoluţia sa, şi apoi valorile estetice ale diferitelor elemente ale acestui sistem, măiestria cu care aceste elemente sînt utilizate de diferiţii scriitori sau de indivizii vorbitori. Valorile estetice ale faptelor de limbă şi elementele limbii care au numai o funcţie estetică nu pot fi stabilite decît după ce s-a fixat şi descris organismul însuşi al limbii, şi de aceea încercarea lui Densusianu de a trasa liniile evoluţiei estetice a limbii romîne n-a dus la rezultatele la care duce de fapt, făcută mai sistematic.

O serie de interesante observaţii asupra limbii literare romîneşti din epoca modernă găsim şi la acad. Iorgu Iordan, « Limba romînă actuală », ed. a II-a, Bucureşti, [1947], deşi autorul îşi propusese să studieze numai limba romînă dintre cele două războaie mondiale. Multe din constatările făcute de autor sînt de fapt valabile şi pentru limba literară din secolul al XIX-lea, şi-şi găsesc adevărata explicaţie numai în cadrul proceselor care au avut loc în limba literară din acel timp. Astfel, ca să dau cîteva exemple, faptul constatat de I. Iordan, p. 29—31, că numai neologismele terminate în *-agiu* (ca *avantagiu*) au şi forme de origine franceză, terminate în *-aj* (ca *avantaj*), nu şi neologismele terminate în *-egiu* (ca *privilegiu*), se explică prin uzul unor scriitori din secolul trecut, care au întrebuinţat formele în *-aj* alături de cele în *-egiu*, şi care vor trebui identificaţi. E semnificativ faptul că *-aj* se găseşte şi la un scriitor ca Heliade Rădulescu, care, ca un italienizant ce era, ar fi trebuit să prezinte numai forme în *-agiu*. Tot aşa, faptul că verbe neologisme de origine latină şi romanică, precum *a prefera* şi *a preferi*, *a repeta* şi *a repeţi* etc.

BDD-A10260 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:09 UTC)

(v. p. 130—131), au o dublă formă, adică o dublă conjugare, I-a şi a IV-a deşi în latină erau de a III-a, se explică prin diversele curente de adaptare a neologismelor, care s-au manifestat la noi în veacul trecut: formele în *-a*, de origine franceză, se datoresc scriitorilor ce au reprezentat această influenţă, iar celelalte, în *-i*, se explică, cum a arătat însuşi I. Iordan, prin intelectualii care luau ca model cuvintele romîneşti populare înrudite: *a suferi* şi *a peţi*. Şi dacă Heliade Rădulescu propunea (vezi mai jos, § 5) forma întrucîtva deosebită de cea de azi *a repeti*, vom găsi la Maiorescu, « Critice », 1874, p. 328: forma de azi: *s-au repeţit*. Va trebui să căutăm, printre scriitorii veacului trecut, pe cei care au reprezentat în scrisul romînesc tendinţele despre care am vorbit aici. Adesea acad. Iordan însuşi citează, alături de faptele de limbă contemporane, şi fapte din limba literară a secolului trecut, cum vom avea ocazia să constatăm mai jos.

Recent, Tudor Vianu a publicat, în revista « Limba romînă », 1954, nr. 4, un luminos articol intitulat: « Din problemele limbii literare romîne a secolului al XIX-lea », în care s-au arătat mai clar ca oricînd unele din liniile principale de dezvoltare a limbii literare romîneşti în secolul al XIX-lea.

Lucrarea mai veche, a lui P. V. Haneş, « Dezvoltarea limbii literare [romîneşti] în prima jumătate a secolului al XIX-lea », Bucureşti, 1904, retipărită fără schimbări în 1927, cuprinde un material destul de bogat, dar autorul nu l-a clasificat şi explicat bine întotdeauna şi n-a tras concluziile care se impuneau: liniile generale ale dezvoltării limbii literare din secolul al XIX-lea au rămas în multe privinţe neclare şi după aceea.

Îndreptările metodologice ce vor fi expuse aici constituie o examinare de metode şi o trasare a unui plan de muncă şi pentru autor. Drept vorbind, nici nu avem a face numai cu nişte indicaţii metodologice. O lucrare ca cea de faţă are şi alt rost: ea trebuie să dea indicaţii asupra faptelor care trebuie culese din texte. Şi întrucît această lucrare se limitează numai la faptele morfologice, care nu sînt prea numeroase, se poate încerca aici chiar o enumerare a celor mai importante dintre ele sau a unora care reprezintă tipuri diverse. Procedînd astfel, lucrarea de faţă va deveni şi mai folositoare cercetătorilor limbii literare romîneşti din secolul al XIX-lea. Se va vedea însă că esenţialul nu e numai înregistrarea şi clasificarea acestor fapte. Va trebui să se procedeze şi la explicarea lor, şi atenţia noastră se va îndrepta şi asupra acestui fapt, cu atît mai mult cu cît în această privinţă sînt necesare îndrumări metodologice în sens strict, căci complexitatea faptelor îngreunează foarte mult posibilitatea de explicare. De aceea lucrarea de faţă, cu tot caracterul ei metodologic, se transformă de fapt într-o lucrare , — e drept că provizorie, — asupra morfologiei limbii literare romîneşti a secolului al XIX-lea.

§ 2. Timp de aproape un secol de pe la 1780 pînă pe la 1880, limba literară romînească a fost supusă unui proces de perfecţionare şi îmbogăţire

BDD-A10260 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:09 UTC)

din partea scriitorilor romîni, care încercau să exprime în ea gîndirea şi sentimentele omului modern, ceea ce a dus la multe schimbări ale limbii literare. Nu e acum timpul să arătăm bazele sociale ale acestor transformări lingvistice. Vom spune numai că în aceeaşi epocă s-a petrecut şi lupta de înlăturare a feudalismului şi de creare a statului burghez romîn. Luînd ca model limbile literare ale popoarelor cu o cultură mai veche, scriitorii din acel timp căutau să creeze din limba romînească un instrument cît mai adaptat pentru comunicare şi expresie. Modul în care însă aceşti scriitori credeau că trebuie schimbată şi îmbogăţită limba literară, varia mult de la unul la altul şi s-a cristalizat în fiecare provincie în curente deosebite, adesea chiar în cadrul aceleiaşi provincii în mai multe curente. Toţi îşi puneau problema creării limbii literare unitare a poporului romîn, adică a limbii naţionale, încă neexistentă pînă atunci, dar fiecare o înţelegea altfel. Prin traduceri, prin opere originale, prin manuale şcolare, prin textele de legi, prin presă, prin gramatici şi dicţionare chiar, fiecare curent îşi realiza limba pe care o voia, iar masele de intelectuali din fiecare provincie îşi însuşeau în mare parte modul de a vorbi şi de a scrie al reprezentanţilor cu autoritate ale curentelor de limbă ce se luptau unul cu altul. Oricît de aberante erau unele dintre aceste sisteme, susţinătorii lor nu s-au putut abate total de la limba poporului, care constituia baza pe care se ridica orice sistem. Din toată această frămîntare, din toată această luptă a ieşit, spre sfîrşitul epocii pomenite, o limbă literară nouă, acceptată cu mici variaţii de toată lumea. Cum era şi de aşteptat, au învins curentele care reprezentau bunul simţ, adică acelea care nu nesocoteau de loc limba poporului. Această limbă, care a rămas după aceea relativ neschimbată, e limba pe care o vorbim şi o scriem şi astăzi, e limba literară modernă. Cel care vrea să studieze morfologia acestei limbi studiază de fapt formarea limbii literare romîne moderne, limbii romîne naţionale.

Metoda primă, fundamentală a cercetării limbii literare a secolului al XIX-lea se reduce la o comparaţie între limba nouă şi cea veche. Studiile de pînă acum asupra limbii noastre literare se mărginesc de obicei a descrie formele limbii vechi, fără raportarea la cele moderne, sau formele limbii moderne, fără raportarea la cele vechi. De aceea ele nici n-au constatat procesele care au avut loc la începutul limbii moderne, cu atît mai puţin au arătat ele geneza formelor caracteristice limbii noi sau timpul pătrunderii acestor forme între normele limbii literare. Numai cine ştie că în limba veche erau normale şi singurele întrebuinţate fapte ca *ei cînta, ei vedea, el au făcut* etc., poate să vadă că, în trecerea de la limba veche la cea nouă, au avut loc unele schimbări morfologice ale imperfectului şi perfectului compus. El va căuta apoi să stabilească timpul şi locul apariţiei acestor schimbări ale limbii literare, — aceasta înseamnă a arăta la ce scriitori au apărut ele întîi şi în ce scrieri ale lor, — şi după aceea va căuta să arate geneza acestor schimbări. Cel care studiază morfologia limbii literare romîneşti din epoca modernă,

BDD-A10260 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:09 UTC)

de altfel întocmai ca şi cel care studiază fonetica, sintaxa şi lexicul, va putea apoi arăta direcţiile generale ale schimbării morfologice a limbii. Noi vom căuta să luăm în discuţie aici mai ales faptele morfologice neglijate pînă astăzi de lingviştii romîni sau acelea asupra cărora avem de spus lucruri noi, şi vom încerca să le dăm o explicaţie, să arătăm sensul apariţiei şi succesului lor în limba literară. Procedînd astfel, nu numai vom atrage atenţia cercetătorilor asupra unor fapte esenţiale din dezvoltarea limbii romîne literare, dar vom da şi un exemplu practic de metodologie a acestor cercetări.

Practic, comparaţia limbii noi cu limba veche, se reduce pentru orice cercetător care parcurge textele din secolul trecut, la două operaţii: pe de o parte, la constatarea deosebirilor dintre limba textelor şi limba mai veche, care trebuie bine cunoscută, pentru a se putea vedea cum a luat naştere cea nouă; pe de alta, la constatarea deosebirilor dintre limba textelor şi limba de azi. Deosebirile faţă de limba veche se explică fie prin pătrunderea în limba literară a unor fapte de limbă care pînă atunci fusese numai populare sau familiare, fie prin împrumut din vreo limbă străină de cultură, fie prin însuşi actul de creaţie al unui scriitor sau gramatic. (Şi această ultimă ipoteză, care pare pentru moment curioasă, se verifică în unele cazuri). Deosebirile faţă de limba de azi se explică fie ca o transmisiune din limba veche, în virtutea tradiţiei literare, — şi se va constata că limba literară a secolului al XIX-lea merge în atîtea privinţe cu limba veche, — fie prin pătrunderea în limba scrisă, cu sau fără intenţia de a deveni literare, a unor fapte populare, fie prin modul divers de a adapta neologismele sau de a crea elemente lingvistice noi. Extragerea materialelor trebuie făcută pe baza operelor tuturor scriitorilor importanţi, dar şi pe baza manualelor şi a periodicelor, a textelor de legi, a proclamaţiilor etc., pentru că numai în felul acesta se va putea constata pînă la ce dată se mai utiliza un fapt din limba veche şi la ce dată apar în limba literară inovaţiile ce caracterizează limba modernă. Vor trebui cercetate şi gramaticile care au avut mare influenţă asupra publicului, precum e aceea a lui I. Heliade-Rădulescu (« Gramatică romînească », [Sibiu], 1828).

Două sînt marile probleme pe care le pune procesul complicat de trecere de la limba veche la limba nouă : 1) cum s-a produs modernizarea limbii, adică transformarea ei într-un instrument de comunicare şi expresie, care, rămînînd cît mai apropiat de limbajul poporului, să fie totuşi la înălţimea culturilor moderne; şi 2) cum s-a produs unificarea limbii, cu toate că s-a plecat de la o limbă literară deja diferenţiată pe regiuni şi cu toate că încercările de modernizare s-au făcut adesea în sens divergent. Aceste două probleme sînt determinate de cele două mari procese care le putem distinge în dezvoltarea limbii literare din acel timp. Cele două probleme însă nu se pot trata separat, cum nici cele două procese nu se pot separa de fapt unul de altul. O separare a lor nu este posibilă decît în idee şi e dictată de nevoia de organizare, de sistematizare a materialului, de nevoia de a vedea sensul dezvoltărilor. Pînă

BDD-A10260 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:09 UTC)

acum însăşi trecerea de la limba veche la cea nouă a fost neglijată de unii cercetători. Sperăm că faptele invocate în lucrarea de faţă vor convinge pe oricine că epoca despre care am vorbit separă două faze fundamentale ale limbii noastre literare. S-a crezut pînă acum că procesul de modernizare a limbii a fost aproape exclusiv de ordin lexical şi a constat mai ales din împrumutarea a nenumărate neologisme şi din crearea a nenumărate calcuri lingvistice. Vom arăta aici că această modernizare a avut loc şi pe plan morfologic. Procesul de unificare a limbii romîneşti, care are loc în secolul al XIX-lea, de asemenea a fost neglijat de unii cercetători, anume de acei care, ca J. Byck « Studii şi cercetări lingvistice », V, 1—2, p. 32 (în articolul « Vocabularul ştiinţific şi tehnic în limba romînă din secolul al XVIII-lea ») pun în secolul al XVIII-lea « desăvîrşirea acestei unificări ». De fapt în secolul al XVIII-lea limba literară romînească era diferenţiată după regiuni, deşi cărţile bisericeşti tipărite, precum şi alte tipărituri, din Ardeal şi Moldova, prezentau unele fenomene ale limbii literare întrebuinţate pînă atunci numai în Muntenia. Am vorbit şi altă dată (« Problemele capitale ale vechii romîne literare », p. 66—137), despre dialectele literare romîneşti care există pînă pe la 1880. Trecerea de la limba veche la limba nouă nu se poate înfăţişa înaintea ochilor decît înfăţişîndu-ne şi aceste diferenţe de limbă, ce dispar în favoarea limbii naţionale unice. Procesul de formare a limbii literare moderne nu se poate separa de acela de formare a limbii naţionale.

Cel care studiază morfologia limbii literare romîneşti din veacul al XIX-lea, trebuie să fie deci atent şi la cercetarea diferenţelor morfologice de la o regiune la alta. La sfîrşitul secolului al XVIII-lea existau diferenţe nu numai în ce priveşte lexicul limbii literare din Moldova şi Ardeal pe de o parte, şi Muntenia pe de alta, dar şi în ce priveşte morfologia. Totuşi în această privinţă deosebirile vor fi mai mici decît în celelalte domenii ale limbii. Vom avea deosebiri mari numai cînd e vorba de morfologia elementelor neologistice, savante, creaţii ale scriitorilor. Tot aici intră desigur şi deosebiri de fonetică, care se reduc la unele de morfologie, întrucît apar numai în formele gramaticale: mold. şi ard. *păşeşte, păşeaşte, slujeşte, slujeaşte* etc., faţă cu munt. *păşaşte, slujaşte* etc. Forme de tipul celor din urmă se găsesc încă în volumul de poezii al lui Creţeanu, « Pentru patrie şi libertate », Bucureşti, 1879, ceea ce ne arată că atunci încă mai existau la noi dialectele literare din epoca veche. Dar avem şi deosebiri pur morfologice, ca munt. *voiu* « vreau » şi *va* « vrea » faţă de *vre(a)u, vre(a)* din Ardeal şi Moldova, alături de *v(r)oiesc, v(r)oieşte*. Formele *voiu* « vreau » şi *va* « vrea » caracterizau pînă spre sfîrşitul secolului al XVIII-lea limba literară veche din toate provinciile (astfel *va* « vrea » se găseşte şi la Neculce). Dar pe la sfîrşitul acestui secol pătrund în limba literară din Ardeal şi Moldova formele populare *vre(a)u, vre(a)* şi *v(r)oiesc, v(r)oieşte*, iar vechile forme rămîn să caracterizeze numai dialectul literar muntean, pînă pe la 1880, cînd şi scriitorii munteni, de exemplu Caragiale, întrebuinţează

BDD-A10260 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:09 UTC)

forma *voieşte* (« Opere », V, Articole politice şi cronice, ediţie îngrijită de Şerban Cioculescu, p. 24; într-un articol din ziarul « Timpul », 1879). Dacă totuşi personajele comice din operele lui Caragiale, scrise în acelaşi timp, spun « *voiu* » « vreau » (Ziţa, Tipătescu şi Caţavencu), desigur nu mai avem a face cu un fapt de dialect literar, ci cu redarea realistă a limbii oraşelor muntene din acel timp. Dar informaţiile date aici despre formele acestui verb sînt prea puţine. Ele trebuie înmulţite pe baza a numeroase texte.

Avem şi alte deosebiri morfologice pe provincii în limba literară a secolului al XIX-lea. Astfel, mold. şi ard. *simt*, *cred* şi *văd*, faţă cu munt. *simţ*, *crez* şi *văz*. Ultimele două se menţin în limba scrisă şi vorbită de munteni şi după 1880. Forma *simţ* pare a fi dispărut, pentru a fi înlocuită cu *simţesc*. Va trebui să se urmărească şi repartizarea în operele literare scrise în diferitele provincii, a formelor *puiu*, *ţiu*, *saiu* etc., faţă de *pun*, *ţin*, *sar* etc., ale căror arii se prezintă altfel decît pentru verbele examinate anterior, atît în dialectele teritoriale, cît şi în limba literară.

§ 3. Înainte de a arăta ce probleme de metodologie pune limba literară a secolului al XIX-lea, să mai lămurim o chestiune principială. Acad. I. Iordan a arătat, « Studii şi cercetări lingvistice », V, 1—2, p. 154—155 (în articolul « Despre limba literară »), că trebuie să facem distincţie între limba literară, care e limba de cultură a unui popor, şi limba scrisă, care cuprinde şi alte forme ale limbii unui popor, de exemplu cea populară, atunci cînd cel ce scrie nu cunoaşte bine limba literară. De aceea trebuie să distingem, în cadrul limbii scrise, între ceea ce este literar şi ceea ce este fapt popular sau familiar, fapt de jargon sau de argou. Nu orice fapt de limbă care apare în scris este un fapt literar. Normele limbii literare sînt create de tradiţia mai veche a limbii scrise, şi ele apar numai la oamenii de cultură, care sînt de obicei şi cunoscători ai limbii literare, nu şi la cei care au puţină cultură sau care, din diferite motive, au părăsit tradiţia de limbă mai veche, cum e cazul lui I. Neculce. Astfel acest scriitor introduce pentru prima oară în limba scrisă o serie de forme populare, care constituie pentru el norma lingvistică unică: viitorul *oiu face*, *a face*, infinitivul *a vroi* în loc de *a vrea* etc. [1] Aceste fapte nu erau atunci literare şi ele nu vor deveni literare nici după aceea, chiar dacă apar la alţi scriitori, cu intenţia de caracterizare a unor personaje sau pentru a crea stilul popularizant şi pe cel familiar. Astfel procedează Alecsandri, « Iorgu de la Sadagura », Iaşi, 1844, cînd creează personajele sale, Pitarul Damian: *că'i oi da bacşiş bun* (p. 5), Gahiţa: *Mi-a veni prilejul să-mi răsbun* (p. 39), şi Iorgu de la Sadagura: *Aista-i Graful cel vestit* (p. 62). Dar cînd Alecsandri vorbeşte el însuşi, întrebuinţează *voiu*, *acest*: *va trece cu vederea şi va ierta* (p. 82); *pînă ce acestii se vor putea deprinde cu scena* (p. 83). *Această piesă este o piesă de* circonstance; (p. 82) *Această idee*, ... (ib.) Totuşi chiar Gahiţa se exprimă: *cerul va fulgera, lumea*

[1] Viitorul popular cu *oiu* şi *a* se întîlneşte totuşi, deşi mai rar, şi la M. Costin.

BDD-A10260 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:09 UTC)

se va clătina şi pămîntul se va cutremura (p. 39), după ce întrebuinţase imediat mai înainte un viitor popular cu auxiliarul *a*. În toate cazurile de mai sus, Alecsandri a întrebuinţat formele neliterare pentru a caracteriza personajele. Altceva este cînd autorul însuşi urmăreşte să se exprime familiar. În acest caz el întrebuinţează de-a dreptul acele forme neliterare care creează stilul familiar. Astfel Eminescu (« Adio »): *De-acuma nu te-oi mai vedea, Rămîi, rămîi cu bine*, unde, chiar dacă metrul versului a obligat pe poet să recurgă la forma *oi* a verbului auxiliar, totuşi el a acceptat-o pentru că ea era în consonanţă cu stilul familiar pe care îl voia poetul, cu atît mai mult cu cît versurile următoare sună solemn: *Mă voi feri în calea mea De tine*. Acest limbaj familiar tindea el însuşi şi tinde să-şi capete forme proprii pentru toţi romînii, şi deja Eminescu scrie (« Glossă »): *Zică toţi ce vor să zică, Treacă-n lume cine-o trece*; aici avem viitorul *o trece* de origine munteană, care apare deja la Heliade Rădulescu, şi este preferat şi azi, în vorbirea familiară, viitorului popular şi familiar *a trece*, moldovenesc şi ardelenesc.

Este clar că formele populare sau familiare ale limbii romîne, folosite pentru prima oară în mare număr de Neculce, au pătruns mereu în limba literară pînă azi, fără a deveni literare. Ele constituie numai o variantă stilistică a limbii literare, deşi pretutindeni ele constituie forma normală a limbii comune vorbite, mai exact: a graiului familiar. Trebuie să se studieze şi formele de felul acesta, pătrunse în limba literaturii. Cele ardelene au pătruns în limba scrisă prin Budai-Deleanu, iar, mai tîrziu, prin Slavici şi alţii. Cele muntene se găsesc deja la poeţii Văcăreşti.

§ 4. Morfologia substantivului limbii literare din secolul al XIX-lea pune destule probleme. Astfel avem de relevat fapte ca singularul vechi şi popular (cel puţin prin Moldova de sud este aşa) *copaciu* faţă de *copac*, care e o refacere a singularului pe baza pluralului şi a substantivelor ca *sac*, pl. *saci*. Pare foarte probabil ca forma *copac* să plece de la un anumit dialect teritorial. Avem de relevat şi variante ale pluralului, ca munt. *paseri* şi mold. *păsări*, care pot caracteriza diferitele dialecte literare din veacul trecut. Pînă la urmă s-a impus *păsări*, care corespunde legii generale a pluralului femininelor cu *-a'-* în temă: acest *-a'-* devine la plural *-ă-*.

Pe de altă parte, în secolul al XIX-lea avem încă lupta între limba veche (scrisă) şi limba nouă (populară) în morfologie. Astfel, chiar la Alecsandri (« Iorgu de la Sadagura », 1844, p. 83), găsim o dată *greşalele*, ca în limba veche, altă dată *greşăli*, ca în graiul popular din Moldova. Aici avem înlocuirea unui vechi plural feminin în *-e* prin pluralul feminin *-i*. În această epocă se întrebuinţa foarte des şi pluralul în *-uri* la unele substantive neutre care azi îl fac în *-e*: *mormînturi, veşmînturi* etc. Faptul, studiat de acad. I. Iordan, « Limba romînă actuală » p. 63—70 (mai înainte în B. Ph., V, p. 1 şi urm.) caracterizează şi limba veche, şi trebuie socotit ca o continuare a stărilor de lucruri

BDD-A10260 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:09 UTC)

din acea epocă. Avem în secolul al XIX-lea şi cazuri cînd însuşi genul substantivului este altul decît cel de azi: *pas* este neutru şi cînd nu însemnează «trecătoare în munţi», cum arată pluralul *pasuri*, prezent la atîţia scriitori, printre care şi Heliade Rădulescu. Nu ştim dacă în acest caz avem a face cu o transmisiune din limba veche. Dimpotrivă, *cîmp* apare des masculin în secolul al XIX-lea, cum arată pluralul *cîmpi*. Acest fapt caracterizează şi limba literară veche.

Nu trebuie să pierdem din vedere la morfologia substantivului nici fapte ca gen.-dat. *tătîne-meu*, alături de *tatălui-meu*. Primul se găseşte la Alecsandri, op. cit., p. 39. Limba literară s-a fixat însă la cel din urmă, singurul care apare cu o declinare regulată.

Lupta între formele muntene şi cele moldovene şi victoria celor muntene se observă în cazul pluralului substantivelor neutre în *-ău*: şi Alecsandri scrie, op. cit. p. 37, *pîrae* în loc de *pîrăie*, cum ar impune pronunţia populară din Moldova. Trebuie văzut cum făceau pluralul aceste substantive în secolul al XVIII-lea.

O atenţie specială trebuie acordată pronumelui, care prezintă o mare varietate şi fapte deosebite de cele ale limbii de azi. Scriitorii dintre 1830 şi 1880 introduc mari schimbări în ce priveşte diferitele categorii de pronume, faţă de limba scrisă atunci. În unele cazuri avem a face cu pătrunderea unor fapte populare în limba scrisă. Astfel vechiul pronume relativ *carele*, *carea*, pl. *carii*, *carele* îşi petrece în acest timp ultimele zile ale existenţei sale. În locu-i se impune forma *care* (nu numai muntenescul şi ardelenescul *care*, dar şi moldovenescul *cari*, căci *-i* a fost socotit echivalentul popular al lui *-e* din limba cultă). Unii scriitori întrebuinţează o formă de plural identică cu cea de singular, alţii (Heliade Rădulescu, Hasdeu etc.) îi dau un plural în *-ĭ*: *carĭ*, reluat apoi de N. Iorga şi alţi scriitori. Este această formă de origine populară? Sau este ea o creaţie cultă? Noi am crede că s-a plecat de la forma populară *carĭ*, atestată pentru unele regiuni de textele dialectale ca formă de singular şi plural, dar că utilizarea acestui *carĭ* ca formă unică de plural, în opoziţie cu forma în *-e*, de singular, aparţine numai limbii culte, care a tins spre o diferenţiere formală.

Printre faptele vechi, care dispar acum din limbă, sînt de notat: *fieştecare* (Alecsandri, op. cit., p. 83), înlocuit cu *fieşcare*, *fiecare*; *luiş* «lui însuşi», ce se găseşte la Conachi; *acestaş* «tot acesta», apoi formele de nom.-ac. pl. şi de gen.-dat. ale demonstrativelor *acest(a)* şi *(a)cel(a)*, pe care le vom discuta aici. În epoca 1830—1880, probabil numai la scriitorii moldoveni care utilizau cronicile ca un izvor de limbă, găsim forma *acestiĭ* «aceştia», care caracterizează şi pe Neculce (astfel la Alecsandri, op. cit., p. 83). Probabil că muntenii şi ardelenii scriau atunci altfel: *aceştia*. Mai interesant e faptul că, în epoca 1830—1840, se renunţă definitiv la formele de gen. -dat. sg. fem. ale demonstrativelor pomenite: anume *aceştiĭ*, *(a)ceiĭ*, *(a)ceĭ*, care sînt înlocuite cu actualele forme

BDD-A10260 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:09 UTC)

acestei şi *(a)celei*, sau cu variantele *aceştii* şi *(a)celii*, toate analogice, cu *-st-* în loc de *-şt*, şi cu *-l-* în locul vechiului *-l'-* dispărut. Probabil, ele au fost introduse în limba literară de Heliade Rădulescu prin opera sa literară de după 1829, căci în « Gramatica » sa n-au fost înregistrate. Va trebui să se studieze apariţia lor la toţi scriitorii din acel timp. Nu cunoaştem repartiţia pe teren, în dialectele teritoriale, a formelor feminine de genitiv-dativ *aceştiĭ*, *acesteĭ*, *(a)ceĭ*, *(a)celeĭ* — poate cele cu *-st-* şi *-l-* nici nu există dialectal — ca să putem spune cu siguranţă dacă Heliade Rădulescu este creatorul acestor forme sau numai cel care le-a ridicat la rangul de norme ale limbii literare. De altfel la baza lor au putut sta şi nişte eventuale forme populare muntene *ăsteĭ* şi *ăleĭ*, dacă asemenea forme există dialectal şi nu avem cumva în locul lor forme ca *ăştiĭ* şi *ăiĭ*.

În această epocă, faptele caracteristice limbii vechi nu dispar numai pentru că sînt înlocuite cu altele populare, socotite de scriitori şi gramatici ca mai potrivite pentru limba literară nouă, ce-şi făurea atunci poporul romîn. Cîteodată raţiunea, judecata gramaticului sau scriitorului intervine de-a dreptul în faptele de limbă şi le modifică în sensul voit de ea, în sensul socotit de ea ca cel just, chiar dacă de fapt avem a face cu o greşeală. Astfel formele pronominale mai vechi *celălalt*, *ceialaltă*, pl. *cei(a)lalţi*, *cele(a)lalte* care, cu modificări fonetice, se găsesc şi astăzi în dialectele teritoriale, au fost socotite ca alcătuite nu din *cela* + *lalt*, *ceia* + *laltă* etc., ci din *cel* + *lalt*, *cea* + *laltă* etc., şi deci au fost înlocuite cu *cellalt*, care e însă mai rar, şi cu *cealaltă*, pl. *ceilalţi*, *celelalte*. Greşeala de interpretare a pornit de la faptul că, dialectal, şi în limba veche, avem pronunţiile *ceilalţi* şi *celelalte*, ce păreau a arăta că pronumele în discuţie sînt alcătuite din *cei*, *cele* + *lalţi*, *lalte*, şi că, la pronumele *celălalt*, *cealalalt* (dialectal şi *cealalant*), *ă* sau *a* neaccentuat se părea a fi fost introdus din cauza greutăţii de a se ponunţa un dublu *l*. Nu ştim cînd a fost introdusă în limba literară romînească o asemenea particularitate gramaticală şi de care scriitor sau gramatic. Probabil că ea e mai recentă şi că s-a răspîndit prin şcoală, deci prin chiar manualele de gramatică şi prin limba reglementată a manualelor de şcoală. Un cercetător ca Philippide înregistra însă, în a sa «Gramatică elementară a limbii romîne », Iaşi, 1897, p. 60, pe *celalalt* şi *ceialaltă* ca singurele forme corecte ale limbii literare.

În ce priveşte verbul, este de făcut observaţia generală că, în această epocă, de asemenea se renunţă la o serie de fapte caracteristice limbii vechi şi că pătrunde în limbă o serie de alte fapte populare. Acum sînt înlăturate definitiv fapte arhaice chiar pentru acea vreme, ca formele tari ale perfectului simplu *feace* şi *feaceră*, care mai apar numai la scriitorii ardeleni de pînă pe la 1830 (de exemplu la Petru Maior; v. P. Haneş, op. cit., p. 20). După 1830 pătrund serios în limba literară forme ca *simt*, *aud*, *cred*, care şi pînă atunci se întîlnesc în texte alături de *simţ*, *au(d)z*, *cre(d)z*, *vă(d)z* etc., ce caracterizau de obicei limba literară veche. Ar fi o greşeală să se creadă că formele cu *-t* şi *(d)z*,

BDD-A10260 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:09 UTC)

ce se găsesc la scriitori din secolul al XIX-lea, trebuie socotite ca muntenisme, cum sînt ele simțite azi, şi pe drept, de oricine. În acea vreme, asemenea forme, ce s-ar găsi la scriitorii moldoveni şi ardeleni, nu sînt muntenisme, ci transmisiuni din limba veche. Astfel e cazul cu formele corespunzătoare de la Budai Deleanu sau cu cele de la Conachi. Forma *pociŭ*, care apare, alături de *pot*, la scriitori din secolul al XIX-lea, din toate provinciile, caracteriza şi limba veche. Nu sîntem lămuriți asupra originii formei *pot*, devenită singura normală în limba literară modernă. Nu ştim anume dacă ea este populară. Fapt este că o întîlnim la Alecsandri, op. cit., p. 40.

În aproape toate aceste cazuri ale morfologiei verbului, avem a face cu înlăturarea unei forme vechi şi înlocuirea ei printr-o formă populară, care e şi mai nouă. Scriitorii n-au depus alt efort decît acela de a adopta ca literară forma populară. În alte cazuri însă se observă o participare activă a scriitorilor sau gramaticilor la crearea noilor forme gramaticale. Astfel, de la Iancu Văcărescu începînd, se observă apariția în limba literară, în special în aceea a poeziei, dar şi în aceea a prozei, forme ca *ei se joc*, *ei zbor* etc., pentru normalele *ei se joacă*, *ei zboară* etc., (exemple din operele scriitorilor de după 1830, vezi la Tudor Vianu, « Limba romînă », 1954, nr. 4, p. 55—56, art. cit.). Ele se găsesc aproape numai în Muntenia. Totuşi ele apar cîteodată şi în limba scriitorilor din alte provincii. Astfel, la Alecsandri, « Iorgu de la Sadagura », Iaşi, 1844, p. 82, găsim *ei joc*. Vom întîlni forme de acest fel şi în poeziile acestui scriitor. În presa din Muntenia, ele s-au menținut pînă la primul război mondial, cum rezultă din materialele înregistrate de I. Iordan în revista « Şcoala normală », I, 1916, p. 262—263 (în articolul: « Cum vorbesc romînii romîneşte »). Un asemenea fapt morfologic nu se poate explica prin graiul popular din Muntenia sau din alte părți, întrucît aşa ceva nu găsim nicăieri pe teritoriul dacoromînesc. Cum a arătat acelaşi cercetător, « Limba romînă actuală », p. 137—138, avem a face desigur cu nişte creații culte, analogice, rezultate prin reacțiune la situația din dialectul popular muntean. Se ştie că acolo există o identitate morfologică între formele verbale de pers. a III-a sg. şi cele de pers. a III-a pl., considerată greşit de obicei, pentru formele de plural, ca un fenomen sintactic de dezacord: *el cîntă*, *ei cîntă*; *el vede*, *ei vede*; *el face*, *ei face*; *el aude*, *ei aude*. Reacțiunea este provocată de formele conjugărilor a II-a, a III-a şi a IV-a din limba literară: formele de plural sună în limba literară fără *-e* de la singular. S-a crezut deci în Muntenia că şi formele de plural de la conjugarea I-a trebuie să se termine în consonanta de la sfîrşitul temei verbale. Dacă această explicație este justă, — şi noi nu vedem posibilă alta —, atunci trebuie să considerăm, împreună cu acad. I. Iordan, formele în discuție ca rezultatul unui hiperurbanism morfologic.

Cîteva mari schimbări în morfologia verbului au fost recomandate sau introduse în limba literară de către I. Heliade Rădulescu. În « Scrisoare la D. Căminarul C. Negruzzi », din 26 octombrie 1838, publicată în « Curierul

BDD-A10260 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:09 UTC)

de ambe sexe », I, p. 369—374, Heliade Rădulescu spunea (p.373): « Rumînii în deobşte cum şi cărţile lor zic: oamenii cînta, şi bănăţenii în parte zic oamenii cîntaŭ, vorbeaŭ... şi gramaticeşte zic mai bine ». Dar Heliade Rădulescu n-a îndrăznit să introducă în limba literară formele de imperfect cu *-ŭ*, în locul celor fără *-ŭ*: *ei cînta, ei şedea*, care caracterizau pînă atunci limba literară. Ele au fost acceptate de scriitorii romîni după 1848, poate chiar după 1850, pînă pe la 1860. Va trebui să se stabilească cine le-a introdus întîia oară în limba literară. Prin ele se înlătura omonimia care exista pînă atunci între persoana a III-a singular şi persoana a III-a plural a imperfectului indicativ. Dar Heliade Rădulescu a cerut să se întrebuinţeze la persoana a III-a singular a perfectului compus auxiliarul *a* în locul lui *aŭ* care caracterizase pînă atunci limba literară romînească, şi a scris în consecinţă *el a cîntat, el a şezut* etc., în loc de *el aŭ cîntat, el aŭ şezut* etc., singurele normale pînă atunci în limba noastră. Se înlătura astfel omonimia între persoana a III-a singular şi persoana a III-a plural ale perfectului compus, existentă pînă atunci în limba literară romînească. Problema originii acestor noi norme morfologice ale limbii literare romîne este destul de greu de rezolvat. Ar fi greşit însă să se creadă că, deoarece ele au fost recomandate sau introduse de un scriitor muntean, avem a face cu nişte norme ale graiului popular muntean, introduse în limba cultă. În graiul popular muntean există, la imperfect şi perfectul compus indicativ, ca şi la prezentul indicativ, acea identitate morfologică între persoana a III-a singular şi persoana a III-a plural, considerată greşit de obicei pentru formele de plural, ca un fenomen sintactic de dezacord: *el cînta, ei cînta, el a cîntat, ei a cîntat*. Precum se vede, Heliade Rădulescu n-a folosit din graiul popular muntean decît forma persoanei a III-a singular de la perfectul compus: *el a cîntat*, lăsînd neatinsă forma mai veche, de persoana a III-a plural, a limbii literare: *ei au cîntat*. Care este însă originea formei în *-ŭ* de persoana a III-a plural a imperfectului ? Cum ne arată textele dialectale, graiurile din sudul şi estul Carpaţilor, ca şi cel din Crişana şi Maramureş, n-o prezintă. Nu cunoaştem care este situaţia în Banat, unde, după cele spuse de Heliade, ea se găsea pe unele locuri, dar din « Texte dialectale » de E. Petrovici, passim, rezultă că forma în *-ŭ* de persoana a III-a plural a imperfectului se găseşte în diferite puncte ale Ardealului. Aşadar scriitorii din secolul trecut au adoptat în acest caz o formă populară nemunteană, anume ardeleană, eventual şi bănăţeană, pe care au introdus-o în limba literară numai pentru a diferenţia formele de persoana a III-a singular şi plural ale imperfectului indicativ. Modificînd forma literară mai veche, de persoana a III-a plural, ei au lăsat neatinsă pe cea de singular. Este clară intenţia inovatorilor de limbă: ei au plecat de la ideea că formele verbale de singular şi de plural trebuie să fi[illegible]urile populare prezentau fo[illegible]at, introducîn-

BDD-A10260 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:09 UTC)

Dintre inovațiile despre care vorbim, singura pe care Heliade Rădulesc a impus-o prin « Gramatica » sa și prin publicațiile sale de după 1829, est forma *a* a auxiliarului de la pers. a III-a sg. a perfectului compus. Ea apar la toți scriitorii munteni de după 1830 (Alexandrescu, Bolliac, Bălcescu, Bolin tineanu). Abia după 1840 sau 1845 se răspîndește ea și la scriitorii ardeleni, abia după 1850 sau 1855, la cei moldoveni. Cercetătorii limbii literare românești vor trebui să stabilească mai exact datele la care această inovație este introdus în limba literară a moldovenilor și ardelenilor. Fapt este că ambele forme discu tate aici sînt înregistrate de Cipariu în « Elemente de limba română », Bla 1854, alături de formele mai vechi, și că ele găsesc în scrisul unui C. Negruz începînd numai cu 1857, « Păcatele tinerețelor », Iași 1857, cum rezultă di faptele adunate de P. V. Haneș, « Dezvoltarea limbii literare », p. 162—16 Trebuie să se stabilească pentru fiecare scriitor important dintre 1830 și 188 data la care aceste inovații au fost acceptate, precum și data cînd nimeni n s-a mai abătut de la noile reguli morfologice.

Trebuie urmărită în texte și forma adjectivală de gerunziu în *-înd*, *-in* feminin *-îndă*, *-indă*, care e o creație prin calc lingvistic, după latină, francez și italiană, a lui Heliade Rădulescu, și care, în cîteva cazuri, s-a impus tutur (*lăcrămînd*, *-ă*, *tremurînd*, *-ă* etc.)

§ 5. Tot ce-am spus pînă aici se referă la morfologia elementelor de or gine populară a limbii literare. Trebuie însă să se urmărească și morfolog elementelor savante ale limbii, adică morfologia neologismelor. Mai întîi toate trebuie să se stabilească modul de încadrare a cuvintelor neologism la diferitele categorii morfologice ale limbii. Problema era desigur simp pentru cuvintele latine sau romanice care prezentau o structură morfologi ce se regăsea și la noi: *gazetă* trebuia să rămînă feminin și să intre la decl narea I-a, *dicționar*, *liceu*, *punct*, *text*, trebuiau să intre la declinarea a II și trebuiau să rămînă neutre, așa cum erau în latină, chiar dacă în limbi franceză și italiană ele sînt masculine. Unele substantive masculine din fra ceză și italiană vor fi încadrate la masculine, altele, anume dintre cele ca denumesc realități materiale sau abstracte, cum e *romanț* «roman », pl. *roma țuri* (Alecsandri, « Iorgu de la Sadagura », 1844, p. 38) vor fi încadrate la neutr Încadrarea substantivelor neutre din latină și a atîtor substantive masculi din limbile romanice la neutrul românesc a fost observată de Al. Graur, [1] ca a văzut în acest procedeu, — și pe drept —, chiar o dovadă de existen genului neutru în românește. (Fireşte, în veacul trecut, multe din aceste neut aveau un plural în *-uri*, chiar dacă azi ele au de obicei pluralul în *-e*: *elementu puncturi*, *teatruri*, *texturi*, *volumuri* etc.). De altfel teoria existenței unui g

[1] V română », 1954, nr.

BDD-A10260 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:09 UTC)

neutru în limba romînă s-a creat tocmai în această epocă de masivă împrumutare a neologismelor: Heliade Rădulescu cel dintîi a admis în gramatica sa existența în limba romînă a genului neutru, iar la cîtva timp după aceea, G. Săulescu în « Gramatica romînească », Iași, 1833 (v. Romulus Ionașcu, « Gramaticii romîni », p. 112), a arătat că în limba latină și romînă neutrul este mai viu chiar decît în limba germană, întrucît aceasta are și cuvinte ca *Mädchen*, *Weib*. Faptul că deja atunci a început a se vorbi de neutrul romîn nu este întîmplător: cei doi gramatici plecau probabil și ei de la observații similare cu cele ale lui Al. Graur, asupra încadrărilor morfologice în limba romînă, ale substantivelor neologisme de origine latină și romanică. Desigur însă că, întocmai ca și Graur, ei aveau și alte motive de a admite existența neutrului în romînește, chiar dacă ei nu ni le-au împărtășit.

Cu această ocazie va trebui să nu se uite că Asachi a impus pentru cîteva decenii în Moldova o serie de neologisme de o formă feminină, acolo unde limba literară romînească a adoptat pînă la urmă, pentru aceleași neologisme, o formă masculină sau neutră: *ghenie*, *imperie*, *studie* etc. Ele sînt de origine rusească și nu s-au putut impune, ca atîtea alte neologisme venite prin filieră rusă, pentru că genul feminin nu avea, în cazul lor, un suport în limba latină și în limbile romanice occidentale, chiar dacă în franceză avem femininul *étude*. De altfel, muntenii și ardelenii dăduse acestor substantive genul neutru, firesc cel puțin pentru ultimele două, și e clar că tendința lor trebuia să înlăture pe cealaltă.

O oscilație care a avut o viață mai lungă în limba literară romînească o întîlnim în ce privește genul și forma fonetică a neologismelor provenite din substantivele latine în *-or*, gen. *-oris*, franceze în *-eur* și italiene în *-ore*. Unii le-au adoptat ca neutre în *-ór*: *onór*, *favór* (acesta, deja la Conachi) și *colór*, păstrate pînă astăzi în anumite cercuri, alții, — și se pare că cel dintîi care a procedat astfel este Heliade Rădulescu —, le-au adoptat ca feminine, dîndu-le, după exemplul cuvintelor romînești populare, moștenite din latinește, forma *-oare*, ce s-a impus ca literară. Nu s-a mai ținut seama de faptul că unele din ele erau masculine în latinește, și chiar în franțuzește sau italienește (astfel, latinește *color* și *honor*, italienește *colore* și *onore* și fr. *honneur*, nu însă și fr. *couleur*, feminin), și au fost încadrate toate la feminine. Dar cînd substantivul latin sau romanic denumea o ființă masculină, încadrarea nu s-a mai făcut în acest fel, ci latiniștii au creat forme ca *directóre*, *tutóre*, dintre care unele (*tutore*), au rămas pînă azi, însă numai în limbajul juridic, creat în parte de latiniști, iar cei ce stăteau sub semnul influenței franceze, dar și al celei germane și ruse, au creat forme ca *diréctor*, *profésor* sau *profesór* (primele două s-au impus la noi probabil în epoca « Regulamentului organic »). Nu știm încă ce scriitori romîni au întrebuințat întîia oară aceste neologisme cu diversele lor forme de încadrare în lexicul romîn. Probabil că mai tîrziu, după 1880, asemenea substantive, venindu-ne numai din franțuzește, au căpătat sau o

BDD-A10260 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:09 UTC)

formă în *-ór*, ca mai înainte *favor*, *onor*, — e cazul lui *coafor*, *minor*, *major*, — sau una în *-eur*, *-ior*: *şofeur*, *lichior*. Substantivele în *-èr*: *şofer*, căruia trebuie să-i presupunem un sens mai vechi, singurul existent altădată în limbă: (« persoană însărcinată cu aprinderea şi întreţinerea focului la un furnal sau la o maşină cu aburi »), *frizer* etc., pot să fie mai vechi în limbă, ca şi alte cuvinte în care francezul *-eu-* apare redat prin *-e-*: *fotel*. Această schimbare fonetică a putut fi realizată şi de romîni.

În ce priveşte asemenea încadrări la o declinare sau alta, nu trebuie să se uite şi cazuri ca *origină*, cu punct de plecare în franceză, şi *origine*, cu punct de plecare în latină. O dată creată o asemenea « alternanţă », s-a ajuns şi la «alternanţe » ca *imagine* şi *imagină*, ce nu pot veni din fr. *image*, ci numai din lat. *imago* şi it. *imagine*. Aici a ajutat şi « alternanţa » din *margine*, *margină*, ce-şi are originea în dialectele teritoriale ale limbii romîne. Un alt fapt care trebuie remarcat este forma de plural, neconformă cu legile fonetice - morfologice ale limbii romîne, a neologismelor constituite de numele de popoare. Astfel, unii scriitori din veacul trecut scriu *Persi*, *Francezi* etc., nu *Perşi*, *Franceji* etc., cum ar fi trebuit. Mai curios e că formele *francezi*, *englezi* etc., s-au impus multora şi au rămas pînă azi în uz, ba chiar au fost recomandate de mulţi ca singurele corecte, ceea ce este desigur eronat.

Va trebui să se urmărească şi modul de acomodare morfologică, de încadrare morfologică a verbelor. Heliade Rădulescu însuşi ne informează în prefaţa « Gramaticii » sale, că, pe vremea lui, muntenii spuneau *formalisesc*, *recomandarisesc*, *repetirisesc*, *pretenderisesc*, iar ardelenii, bănăţenii şi bucovinenii, *formăluiesc*, *recomăndăluiesc*, *repetiruiesc*. După cum arată sufixele, verbele în *-alisesc* şi *-arisesc*, sînt probabil de origine neogreacă, cele în *-ăluesc* sînt de origine maghiară, iar cele în *-iruiesc*, de origine germană şi rusă. Heliade Rădulescu propunea pe *formare* şi *recomandare*, luate de-a dreptul din limba latină şi din limbile romanice occidentale, în special italiană, şi pe *repetire*, cu trecerea de la conjugarea a III-a la a IV-a, mai obişnuită limbii romîne decît a III-a. Unele din formele propuse de Heliade Rădulescu s-au impus în limba literară. În toate aceste cazuri, încadrarea verbelor la o conjugare sau alta s-a făcut fără ajutorul vreunui sufix, aşa cum era cazul cu verbele terminate în *-arisesc*, *-ăluiesc* etc. Tot o încadrare fără sufix la o conjugare sau alta avem şi în cazul verbului *a filosofa* şi *a filosofi*, la care limba străină ce a fost luată ca model, a impus modul deosebit de încadrare, căci gr. φιλοσοφέω,-ῶ şi germ. *philosophieren* stau desigur la baza lui *a filosofi*, prezent la Heliade Rădulescu şi Clain. Tot prin limba din care s-a făcut împrumutul se explică şi dublele forme, din veacul trecut, ale unor verbe ca *a dirige* şi *dirija*, *a protege* şi *a proteja* etc. Variantele de conjugarea a III-a, care-şi păstrează deci situaţia avută în latină, se datoresc probabil latiniştilor; celelalte, de conjugarea I-a, care s-au impus şi în limba literară, au fost create de cei ce plecau de la limba franceză. Atunci cînd verbul latinesc de conjugarea a III-a a fost înca-

BDD-A10260 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:09 UTC)

drat la a IV-a, ca în cazul verbelor *a preferi* şi *a repeţi*, discutate mai sus (§ 1), forma aceasta a rămas în uz pînă azi, alături de cea de conjugarea I-a. În unele cazuri (*a diferi*), verbul latin de conjugarea a III-a a fost încadrat numai la conjugarea a IV-a.

Şi la verbele romîneşti străvechi avem asemenea variaţii. Acad. I. Iordan a studiat (B. Ph., II, p. 47 şi urm.) fapte ca *a adauge* şi *a adăuga*, *a adînca* şi *a adînci*, *a curăţa* şi *a curăţi* etc., care se reduce la deosebiri de dialect popular şi, prin aceasta, şi literar. Putem crede că la fel stau lucrurile cu *a întrupa* şi *a întrupi*: ultimul se găseşte la Coresi (vezi DA) dar şi la poetul muntean contemporan cu Văcăreştii, I. C., autorul unui volumaş de poezii tipărit între 1791 şi 1797 (v. G. Ivănescu, « Un poet romîn necunoscut, din a doua jumătate a secolului XVIII », în « Iaşul nou », 1953, nr. 3—4; faptul despre care vorbesc este discutat la p. 231). Nu avem însă siguranţă dacă *a înainti*, care se găseşte la Asachi, şi chiar la scriitori moldoveni din generaţia de la 1840 (Alecsandri şi Negruzzi, pentru care, v. P. V. Haneş, « Dezvoltarea limbii literare », p. 189—190 şi 191), este de origine populară. El pare a fi mai degrabă o creaţie a lui Asachi, care prin presa condusă de el, va fi reuşit să-l impună şi scriitorilor moldoveni pomeniţi.

§ 6. O atenţie deosebită trebuie să se dea şi formării cuvintelor, care, după părerea atîtor lingvişti, este o ramură a morfologiei. Pe la 1800 pătrund în limba romînă o serie de prefixe neologisme, ca *de-* în *a descrie*, *pre-* în *a prevedea* sau *pro-* în *a propăşi* (acesta este un calc lingvistic după lat. *progredior* şi fr. *progresser*; la alţi scriitori ai timpului (Conachi) găsim a *propăsa*). Adesea, în limba de pînă la 1830, avem sufixe acolo unde azi ele nu se mai găsesc: adjectivele *idealnic*, *materialnic*, *moralnic* etc., pentru *ideal*, *material*, *moral* etc. Formele în *-nic* sînt create după rus. идеальный, материальный, моральный etc., prin « romînizarea » sufixului rus -ный în *-nic*, ca în rus. достойный, вредный, rom. *destoinic*, *vrednic* etc. În alte cazuri, avem un alt sufix în locul celui uzual azi. *Filosofesc*, moştenit de altfel din limba veche, în loc de *filosofic*, *filozofic*; *politicesc* de origine rusă, în loc de *politic*. În toate aceste cazuri, ca şi în altele (de exemplu *a favoriza* în loc de *a favorisi*, existent la Conachi, ca şi în cazurile studiate în § 5) un rol mare a jucat, în ce priveşte trecerea spre formele actuale, Heliade Rădulescu, dar şi Asachi, Bariţ şi latiniştii, care au preferat formele actuale, luate de-a dreptul din latină sau din limbile romanice occidentale.

O mare dificultate la încadrarea în morfologia romînească prezentau neologismele latine în *-io*, gen. *-ionis* (adică în sufixele *-atio*, *-itio*, *-utio*, *-tio*, *-sio*), care se terminau în franceză în *-ion* (*-ation* etc.), iar în italieneşte, în *-ione* (*-atione* etc.). Limba romînă dispunea deja din epoca veche de forme în *-ie* (precum *corunaţiia* la Radu Greceanu, « Cronica », v. Gaster, « Chrestomatie », I, p. 333 şi 334), de origine latină şi polonă; la scriitori ca T. Corbea,

BDD-A10260 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:09 UTC)

D. Cantemir şi I. Neculce ele sînt şi de origine rusă: *oraţiia*, *declamaţiia* la Corbea, v. Byck, op. cit., p. 35, *elecţie* la Neculce, v. ibidem, p. 39. Dar la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi la începutul secolului al XIX-lea, Văcăreştii şi alţi scriitori au început să accepte neologismele din această categorie sub o formă italienească: *congiunţione*, *construţione*, *interieţione*, *propoziţione*, toate la Iannache Văcărescu, *lecţione*, la Toader Şcoleriu. Influenţa rusească din prima jumătate a secolului al XIX-lea a impus însă pentru toate neologismele de acest fel pătrunse în limbă, forma în *-ie: administraţie*, *ţivilizaţie* sau *civilizaţie*, *fracţie*, *naţie*, *raţie* etc., rămase în uz pînă astăzi, cu excepţia lui *ţivilizaţie*. Dar după 1840, Heliade Rădulescu şi unii latinişti, inspirîndu-se de la forma pe care a luat-o sufixul latin în romîneşte (*-iune: înţelepciune*), scriau *civilizaţiune*, *naţiune*, *raţiune* etc. Ei, în special Heliade Rădulescu, care întrebuinţa încă şi forme în *-ie*, au reuşit să impună în unele cercuri şi asemenea forme, şi au introdus în limbă cuvinte noi în *-iune*, ca *acţiune*, *fracţiune*, *raţiune*, *sesiune*. Trebuie văzut dacă, atunci cînd circulă amîndouă formele, cu o diferenţă de sens, ca în *fracţie* şi *fracţiune*, *porţie* şi *porţiune*, *raţie* şi *raţiune* etc., nu avem a face în cazul formelor în *-ie*, cu neologisme de origine rusă, iar, în cazul formelor cu *-iune*, cu neologisme introduse de Heliade Rădulescu italienizant şi de latinişti.

Cu privire la acest sufix *-iune*, este de adăugat că el face parte dintre puţinele fapte morfologice impuse în parte şi de latinişti. Am văzut (§4) că, în unele privinţe, latiniştii de după 1840 au inovat în acelaşi fel ca şi Heliade Rădulescu şi reprezentanţii curentului popular şi istoric, că ei au avut deci şi o acţiune pozitivă în istoria limbii literare romîneşti, cum de altfel o dovedesc şi multe din neologismele introduse de ei şi rămase pînă azi în limbă. Este explicabil că ei nu puteau aduce inovaţii latinizante de ordin morfologic; dar în domeniul sufixelor neologisme, ei puteau inova, şi, în cazul arătat mai sus, inovaţia lor a prins. Cercetarea morfologiei, ca şi a lexicului şi sintaxei limbii literare a secolului al XIX-lea, trebuie să ia în considerare şi textele scrise de latinişti, dar numai în comparaţie cu textele celorlalţi scriitori din epoca lor şi din epoca imediat ulterioară, pentru a vedea ce s-a transmis de la ei limbii naţionale.

Avem de studiat de altfel şi manifestările lor de limbă care n-au prins, dar care au avut totuşi în veacul trecut o răspîndire şi dincolo de cercul latiniştilor. Astfel, un fapt morfologic care nu trebuie pierdut din vedere cînd e vorba de limba literară a secolului al XIX-lea, este modul de încadrare a adjectivelor latineşti terminate în *-alis*, *-ale*. Unii scriitori, şi nu numaidecît latinişti, le-au încadrat la declinarea a III-a a numelor. La Eufrosin Poteca, «Filosofia cuvîntului şi a năravurilor», Buda, 1829, găsim: *naţionale*, *ghenerale*, *morale* etc. şi nu ştim încă dacă el a luat un exemplu de la scriitorii din Ardeal. Nu e exclus ca el să fi pornit de la Paul Iorgovici, care, în «Observaţii de limba rumînească», Buda, 1799, încadrase aceste substantive tot la declinarea a III-a. Pluralul unor asemenea adjective nu se putea termina, firesc,

BDD-A10260 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:09 UTC)

decît în *-ĭ*, după regula declinării a III-a: *naţionalĭ*, *moralĭ* etc. Ele apar şi la Heliade Rădulescu în faza sa italienizantă, şi e interesant că asemenea plurale se găsesc chiar la Lazăr Şăineanu, « Istoria filologiei romîne ». Avem a face cu un curent de limbă care a circulat alături de celălalt, ce a rămas învingător; acest curent n-a învins, pentru că majoritatea scriitorilor, chiar şi unii latinişti, a plecat de la morfologia franceză a acestor adjective, iar nu de la cea latină şi italiană, de la care plecau oameni ca Iorgovici, Eufrosin Poteca şi unii latinişti.

Un fapt care a prins în veacul trecut şi mai mult decît cel examinat anterior, întrucît îl găsim chiar la Hasdeu, este pluralul în *-e* al substantivelor neutre neolgiosme în *-iŭ* (din lat. *-ium*): *principiŭ*, pl. *principie* etc.

Influenţa nouă, latină şi romanică, a dus în unele cazuri la înlăturarea sufixului romînesc popular *-esc*. Astfel în adjectivele *romînesc*, *franţuzesc*, *italienesc*, *rusesc* etc. cîteodată el nu mai este întrebuinţat şi se ajunge la formele *romîn*, *francez* etc., adică la forme identice cu substantivul de la care s-a derivat adjectivul.

Cel care studiază morfologia limbii literare romîne din secolul al XIX-lea nu trebuie să uite nici adverbele neologistice pe care şi le-a însuşit sau creat limba romînă în acest secol. Pe lîngă calcuri lingvistice ca *învederat* « evident » etc., nu trebuie uitate adverbele *deja*, *natural*, *evident* etc. şi formele în *-mente* sau *-minte*, care apar la atîţia scriitori din secolul trecut şi, dintre care, puţine au rămas în uz pînă azi.

Atenţia noastră trebuie să se îndrepte şi asupra diferitelor prepoziţii şi conjuncţii care, după 1830, şi-au schimbat sensul (astfel *pentru* nu mai este întrebuinţat cu sensul „despre", iar *ci* nu mai este întrebuinţat cu sensurile „dar", „iar", „pe cînd", „în timp ce"), precum şi asupra diferitelor conjuncţii noi, unele rezultate prin calc lingvistic (*întrucît*, *din moment ce* etc), altele prin împrumut (*or(i)* « dar »). Cu această ocazie vom releva încercările latiniştilor şi ale lui Heliade Rădulescu de a introduce în limbă conjuncţia *ma* « dar », « însă », care nu este totuşi un italienism, ci şi un element popular, anume bănăţean. E interesant că această conjuncţie se găseşte şi la Alecsandri « Iorgu de la Sadagura », 1844, p. 43: *ma ce să facem*, anume în graiul lui Chiulafoglu, deci ca un element străin, probabil de origine greacă, cum este el şi în dialectul bănăţean. Acest *ma* trebuie separat cu totul de cel care se găseşte la latinişti şi la Heliade Rădulescu, fiind un element de jargon.

§ 7. Cu acestea n-am terminat toate problemele puse de morfologia limbii literare a secolului al XIX-lea. Noi am arătat numai ce probleme pune limba literară propriu-zisă, limba neutră, normală, stilul neutru, normal. Se mai pun însă şi probleme de ordin stilistic, neglijate de noi mai sus. Le-am neglijat tocmai pentru că faptele de stil sînt în funcţie de sistemul de norme uzuale ale limbii şi, cum spuneam deja la începutul acestei lucrări (§ 1),

BDD-A10260 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:09 UTC)

atîta vreme cît aceste norme nu erau încă fixate, nu se puteau crea diferitele stiluri ale limbii literare romîne (ne referim la stilurile care-şi au originea în diversitatea de ordin social a materialelor limbii, nu la stilurile de origine temperamentală). Aceste stiluri, create în parte în secolul trecut, în epoca de fixare a limbii literare romîne, tocmai prin opoziţie cu normele de limbă ce s-au impus atunci, par a se reduce: la unul popular sau popularizant, reprezentat cu strălucire întîia oară de Creangă, la unul familiar, reprezentat de o parte din teatrul lui Alecsandri, de « Scrisorile » lui Ghica sau de părţi ale poeziei lui Eminescu, la stilul poetic, solemn sau înalt, reprezentat în general de poezia romînească, şi la stilul satiric-ironic reprezentat de o parte din proza lui Heliade Rădulescu, precum şi de o parte din teatrul lui Alecsandri şi al lui Caragiale.[1] Cercetătorii limbii literare romîneşti vor trebui să studieze şi asemenea fapte ce se abat de la normele limbii romîneşti comune, adică naţionale. Pentru a se crea aceste stiluri s-a recurs la fapte arhaice, la fapte populare, dintre cele care n-au reuşit să devină literare, la neologisme şi la elemente de jargon sau argou. Asemenea fapte, nefiind cele normale, au căpătat o valoare stilistică pe care n-o avea vorbirea obişnuită. E uşor de înţeles cum s-a creat stilul popular şi cel familiar, şi noi înşine l-am studiat parţial mai sus (§ 3), încercînd a defini limba literară. Aici vom cita cîteva fapte morfologice care contribuiau în secolul al XIX-lea şi mai contribuie încă sau pot contribui şi astăzi, la crearea stilului poetic, solemn sau înalt şi a celui satiric-ironic.

Atîta vreme cît forma verbală *voi* « vreau » caracteriza limba literară a muntenilor, ea nu putea căpăta altă funcţie decît aceea a exprimării normale, neutre. Cînd însă, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, limba literară romînească se fixa la forma *vreau*, de origine moldovenească şi ardelenească, forma verbală *voi* « vreau » rămînea disponibilă pentru funcţiile stilistice emoţionale. Dacă ea apare la personajele lui Caragiale (vezi § 2) numai pentru mai exacta redare a realităţilor sociale muntene criticate de autor, în versurile lui Eminescu din « Despărţire »: *Tot una-i dacă astăzi sau mîne o să mor, Cînd voi să-mi piară urma în mintea tuturor, Cînd voi să uiţi norocul visat de amîndoi*, sau în versul: *Nu voi mormînt bogat*, verbul *voi* are funcţia stilului poetic înalt. Cînd acelaşi poet întrebuinţează conjuncţia *ci*, nu cu funcţia pe care o are astăzi în limba romînă în mod obişnuit, ci cu sensurile: « dar », « iar », « pe cînd », « în timp ce », care sînt toate arhaice, el a dat unui fapt deja existent în limbă, o funcţie stilistică nouă, de o puternică rezonanţă afectivă. Astfel în poezia « Despărţire »: (*Ci eu aş vrea ca unul venind de mine-aproape, Să-mi spuie al tău nume pe-nchisele-mi pleoape . . .Ci tu rămîi în floare ca luna lui april*) sau în poezia « Cu mîine zilele-ţi adaugi »: (*Se pare cum că-i altă toamnă, Ci-n veci aceleaşi frunze cad*) sau în « Luceafărul » (. . . *Trăind în cercul vostru strîmt, Norocul vă petrece, Ci*

[1] Mai potrivit ar fi să se vorbească în aceste cazuri, nu de stiluri, ci de categorii de stil.

BDD-A10260 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:09 UTC)

eu în lumea mea mă simt Nemuritor şi rece).[1] Limbajul poetic înalt se creează însă nu numai din asemenea elemente ale sistemului lingvistic, care au căzut în desuetudine, sau a căror funcţie mai veche a căzut în desuetudine, ci din orice elemente care dublează pe altele. Astfel, formele neaccentuate, conjuncte, de dativ, ale pronumelui personal, întrebuinţate în locul pronumelui posesiv, au fost folosite de toţi poeţii din epoca modernă, cu o valoare poetică (Eminescu, în poezia «Iubind în taină»): *Nu vezi că gura-mi arsă e de sete Şi-n ochii mei se vede-n friguri chinu-mi, Copila mea cu lungi şi blonde plete? Cu o suflare răcoreşti suspinu-mi, Cu-n zîmbet faci gîndirea-mi să se-mbete. Fă un sfîrşit durerii ... vin la sinu-mi,* şi se pune problema dacă ele n-au avut aceeaşi funcţie poetică chiar în epoca veche.

În aceeaşi categorie sînt şi formele de persoana a III-a sg. şi pl. ale conjunctivului prezent, fără morfemul *să*, care sînt întrebuinţate de poeţii din veacul trecut în locul celor cu *să* (Eminescu «Despărţire»): *Răsar-o vijelie din margini de pămînt, Dînd pulberea-mi ţărînii şi inima-mi la vînt.* Ele se întrebuinţează şi în limba de toate zilele, cu funcţie concesivă (*Fie!*) sau pentru a exprima enervarea (*Ducă-se dracului!*). Dar poeţii au ştiut să le dea şi alte valori. Astfel în Eminescu («Dalila»): *Şi în haosul uitării oricum orele alerge, Ea din ce în ce mai dragă ţi-ar cădea pe zi ce merge,* unde forma de conjunctiv fără *să* are valoarea unui condiţional prezent.

Stilurile satirice-ironice se formează tot din elemente arhaice, populare sau neologisme, dar din acelea care, pentru motive ce nu sînt întotdeauna clare, apar ca urîte, precum şi din elemente de jargon sau argou. Înseşi sistemele lingvistice aberante ale latiniştilor, italienizanţilor şi al lui Pumnul, care nu se puteau impune ca limbă literară a romînilor, au căzut în situaţia unor jargoane, măcar în elementele lor negative, şi au devenit material pentru aceste stiluri. Stilurile satirice-ironice merg mînă în mînă cu atitudinea politică, socială, faţă de categoriile sociale încriminate, compromise social, dar şi prin limbajul lor. Astfel Alecsandri, împreună cu alţi scriitori din epoca sa, a ironizat stilul de vorbire al generaţiei mai vechi, adică al boierilor vechiului regim, şi stilul administrativ sau de cancelarie, al aceleiaşi epoci, precum şi stilurile neologistice exagerate ale franţuziţilor, italienizanţilor şi latiniştilor, ca să nu mai pomenim de jargonul grecilor ce nu cunoşteau bine limba romînă. În acest scop, Alecsandri a utilizat şi procedeele morfologice caracteristice categoriilor ironizate. Astfel, în «Iorgu de la Sadagura», 1844, p. 24, Gahiţa se exprima astfel: *Să nu-mi refuzariseşti braţul.* Sînt prin urmare supuse satirei autorului tocmai verbele în *-arisesc*, pe care le socotea nepotrivite şi le ironiza şi Heliade Rădulescu în prefaţa «Gramaticii» sale. Ironizarea prin metode morfologice apare şi la Caragiale: *Vocea patriotului naţionale* sau *O soţietate fără prinţipuri.*

[1] Conjuncţia *ci* cu funcţie poetică apare întîia oară în poezia lirică a lui Heliade Rădulescu.

BDD-A10260 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:09 UTC)

Dar şi unele elemente populare pot fi supuse ironizării scriitorului, o dată cu anumite categorii sociale. Printre elementele morfologice de origine populară, folosite în stilul satiric, sînt formele verbale în *-ără* de la pluralul perfectului compus, caracteristice graiului popular muntean din unele părţi (v. Graur, B. L. III, p. 180—182). Ibrăileanu releva, în cursul său de « Istoria literaturii romîne moderne », că formele de perfect în *-ără* apar deja la C. Bolliac. El însă nu ne spunea dacă scriitorul muntean le întrebuinţa satiric-ironic. Cu această funcţie ele apar chiar la Alecsandri, « Chiriţa în Iaşi », care pune pe Pungescu să vorbească astfel: *Apoi dar . . . ne-am sfinţitără noi doi?* (Teatru, Bucureşti, 1875, II, p. 401); *Vina mea-i dacă s-a găsitără alt cartofor mai ţeapăn decît mine şi m-a zăritără cînd am tras păriga de desubtul cărţilor?* (Ibidem); *am înfundatără pă dracu* (ibid. p. 402) etc. Interesant e faptul că Alecsandri extinde forma *-ără* şi la persoana a III-a singular, ceea ce pare a nu se întîlni în graiul popular muntean. Formele verbale în discuţie se pretează la satiră din cauza caracterului lor hibrid, de perfect compus şi de perfect simplu în acelaşi timp.

Crearea stilurilor limbii literare romîne pe planul morfologic cere însă mai mult spaţiu, pentru a fi tratată cum se cuvine. Aici am voit numai să dăm cîteva exemple de felul cum trebuie duse cercetările în această direcţie.

BDD-A10260 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:09 UTC)